De Molenvriend

nr. 110

Molenvrienden Land van Cuijk

VERENIGING MOLENVRIENDEN LAND VAN CUIJK

Molenvereniging in het Land van Cuijk en omstreken
www.molenvrienden.nl

BESTUUR

VOORZITTER	Harm van Es	Floralaan 50
	Tel. 0485-578613	5831 TA BOXMEER
SECRETARIS	Nico van den Broek	Cantheelen 125
	Tel. 06-13361153	5431 MA CUIJK
	E-mail: secretaris@molenvrienden.nl	
PENNINGMEESTER	Jan van Riet	Pelgang 1
	Tel. 0485-383551	5841 BJ OPLOO
BESTUURSLEDEN	Martijn van de Hulsbeek	Ham 4
	Tel. 06-41156032	5446 XP WANROIJ
	Aart Mul	De Jasmijn 4
	Tel. 0485-574793	5831 SL BOXMEER

IBAN: NL03RABO0168981858 *onder vermelding adres penningmeester*

MOLENARCHIEF LAND VAN CUIJK *Het regionale molenarchief is ondergebracht in molen "De Vooruitgang" te Oeffelt. Inlichtingen bij John Houben.*

Het werk van de vereniging Molenvrienden Land van Cuijk wordt mede mogelijk gemaakt door:
Beijk Molenbouw bv, Afferden (L)
drukkervanderegio.nl, Boxmeer
Van Haren Installaties bv, Cuijk
Forfarmers, Lochem
Elektro Technisch Buro Nabuurs bv, Boxmeer
Bol Adviseurs, Boxmeer
J. van Haren Diervoeders b.v. Gassel
Havens Diervoeders, Maashees
Molensteenmakerij Hans Titulaer, Plasmolen
Nabuurs Transport bv, Haps

Colofon

DE MOLENVRIEND 110, jaargang 37, nummer 1, januari 2021
Lijfblad van de vereniging Molenvrienden Land van Cuijk, opgericht 18 januari 1985.
De Molenvriend wordt gratis toegezonden aan de leden van de vereniging. De contributie hiervoor is minimaal € 15,--. Aanmelden als lid kan bij de secretaris of via de website www.molenvrienden.nl. De Molenvriend is een advertentiemedium. Prijs losse nummers € 1,50.

ISSN 1384 8526

REDACTIE	*Aart Mul*	*Frans Rademakers*
	Marko Sturm	
REDACTIEADRES	*De Jasmijn 4*	*5831 SL BOXMEER*
	e-mail: aart.mul@planet.nl	
	De Erica 2	*5831 RX BOXMEER*
	e-mail: j.m.sturm@alumnus.utwente.nl	
VERDER WERKTE(N) MEE	*Albert Klarenberg, Peter Pouwels, Piet Verbiesen, Stefan Willems*	
ILLUSTRATIES	*Esters Heem, fam. Van Haren, A. Klarenberg, P. Pouwels, P. Verbiesen, S. Willems*	

VOORPAGINA *Foto van de Nooitgedacht te Afferden met kerstversiering (foto Odette Boerée). Dit jaar waarschijnlijk voor de laatste keer met huidige roeden en fokwieken.*

In dit nummer

pagina 2	**Colofon**
pagina 3	**In dit nummer**
	Van de redactie
pagina 4	**Mededelingen van het bestuur**
pagina 5	**Verjaardagskalender**
pagina 5	**Nieuwe website www.molenvrienden.nl**
pagina 6	**Molenbiotoop Gassel: van heide naar bos**
	door: Aart Mul
pagain 8	**De molenbiotoop**
	vergelijking van de biotoopsituatie in Gassel 2005 vs. 2017
pagina 10	**De molen- of torenvlieg**
	door: Albert Klarenberg
pagina 13	**Leven en werken op de korenmolen**
	voorpublicatie uit het nieuw te verschijnen boek “Geleefd van de wind”
	door: Stefan Willems
pagina 17	**Oude graansoorten en nieuw brood**
	hoe eenkoorn en emmertarwe van graan tot brood gemaakt werden
	door: Peter Pouwels
pagina 18	**Jubileumcontactdag GVM Gelderland**
	met bijzondere aandacht voor de rosmolen in Lievelde
	door: Piet Verbiesen
pagina 20	**Nieuws Molenstichting Noord-Brabant**
pagina 22	**Molenpoëzie**
pagina 22	**Molens in de regio**

Van de redactie

Tijdens de laatste dagen van het jaar 2020 is de redactie nog druk bezig om alle ingezonden teksten en afbeeldingen te verwerken tot de eerste Molenvriend van het jaar 2021. Veel geplande activiteiten zijn in 2020 niet doorgegaan in verband met de coronapandemie, maar tijdens de zomer was er tijdelijk iets meer mogelijk, ook op molengebied. Piet Verbiesen doet hiervan verslag in een artikel over het jubileum van de Gelderse afdeling van het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

Molenaars met een molenwinkel hebben allemaal gemerkt dat tijdens de eerste lockdown het thuisbakken plotseling sterk in populariteit toenam. In diverse kranten konden we lezen dat mensen meer interesse toonden voor de herkomst van hun voedsel. Op de Bovenste Plasmolen hebben de molenaars dit jaar een bijzonder experiment gedaan met het malen van oergranen. Dit past dus helemaal in de tijdgeest. Zie voor meer informatie het artikel van Peter Pouwels.

Vrijwillig molenaars zorgen dat de molen een levend monument blijft. Maar hoe was het nu om vroeger als molenaar te werken? Sommigen van ons kennen nog verhalen van oude beroepsmolenaars, die een beeld schetsen van de dagelijkse praktijk van het molenaarsleven. De redactie kreeg het verzoek om een voorpublicatie op te nemen uit het boek “Geleefd van de wind”, waarin Stefan Willems en Paul Kater het vroegere molenaarsleven op een korenmolen beschrijven. Hopelijk kan dit helpen om het immaterieel erfgoed van het molenaarsberoep te behouden.

Tot slot wenst de redactie alle lezers de beste wensen voor het nieuwe jaar.

de redactie

Mededelingen van het bestuur

Dat was me het jaartje wel!
2020 is niet ongemerkt voorbij gegaan en zullen we ons nog lang herinneren. Leek de start nog goed, in januari en februari konden we gewoon nog "ons ding doen", maar daarna kwam er als gevolg van het coronavirus een abrupt einde aan onze activiteiten.
We waren nog net op tijd met onze jaarvergadering op 4 maart in het Kruispunt in Beugen. Direct daarna kwamen we in een Lock-down en werd alles wat gepland was voor dit jaar 2020 onzeker.

- De lezingen bij de bibliotheken → uitgesteld
- Tweede Paasdag, Molendag Molenvrienden Land van Cuijk e.o. → afgelast
- Examens en toelatingsexamens voor vrijwillige Molenaars → uitgesteld
- Nationale Molendagen → afgelast
- En zo kunnen we nog wel even doorgaan!

Ook de molens werden gesloten voor bezoek en alleen draaien voor onderhoud en opleiding kon gelukkig nog doorgang vinden.
In de zomer dachten we weer dat we het normale leven op konden pakken, maar jammer genoeg sloeg het virus weer toe en werden ook de overige activiteiten voor dit jaar, zoals de excursie en de najaarslezing, uitgesteld.

Ook het "biotoopvirus" sloeg weer toe en twee molens (Katwijk en Heumen) in ons gebied hebben te maken met bestemmingsplanwijzigingen waarbij het er voor de molens alleen maar slechter op kan worden. Bezwaren zijn aangetekend en het is nu afwachten of dit gaat helpen.

Gelukkig zijn er ook nog goede berichten te melden: volgens mij zijn er geen coronaslachtoffers gevallen binnen onze vereniging van de Molenvrienden. Voor dit jaar 2021 zal het nog wel even "aanmodderen" worden, afwachten of en wanneer het coronavaccin toegediend kan worden en of het voldoende bescherming biedt.
Daarna gaan we de zaken weer langzaam maar zeker oppakken en kunnen we elkaar weer snel ontmoeten.

Voor nu wensen wij iedereen een voorspoedig en vooral gezond 2021 toe.

Nog een paar huishoudelijke mededelingen:

- Zoals afgesproken op de algemene ledenvergadering zal de minimumcontributie verhoogd worden van € 15,- naar € 20,- per jaar.
- Het bestuur zal met ingang van dit jaar sponsor- en advertentietarieven herzien.
- De opbrengst van de Rabobank-clubactie was € 201,74. Bedankt voor iedereen die gestemd heeft.

bestuur Molenvrienden Land van Cuijk

Foutjes rechtgezet

In het artikel in Molenvriend 109 over schorsmolens in Brabant (p. 18) staat ten onrechte vermeld "Lambertus Martens". Dit moet zijn: "Lambertus Manders".
In het artikel over Eekmolen "het Hert" (p. 21) had vermeld moeten staan dat Henk Geitenbeek molenaar is op zowel molen "Het Hert" als op stellingmolen "De Koe" te Ermelo.

Bij overname van artikelen en/of foto's, auteur en eventuele bron(nen) vermelden. Tevens hiervan melding maken bij de uitgeefster of redactie van dit blad.

De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden artikelen niet, danwel ingekort te plaatsen en stelt zich niet aansprakelijk voor eventueel gemaakte fouten of anderszins ontstane ongemakken.

Verjaardagskalender

Molenvrienden Land van Cuijk e.o. heeft een verjaardagskalender uitgebracht waarop alle molens van het Land van Cuijk zijn afgebeeld. Een voorblad en voor iedere maand een blad met molenafbeeldingen, om zelf verjaardagen in te noteren.
De kalender in A4-formaat kan worden opgehangen aan een ringband.

Deze kalender is te bestellen door € 10,-- over te maken op de bankrekening van Molenvrienden Land van Cuijk e.o., t.n.v. de penningmeester, Jan van Riet, te Opploo, IBAN: NL03RABO0168981858. Vermeld daarbij ook uw naam en eigen postadres voor de verzending. De kalender wordt dan per post toegezonden. De afhaalprijs van de kalender is € 7,50 per stuk. Bij voorkeur bij één van onze molens.

Nieuwe website www.molenvrienden.nl

Eind 2019, begin 2020 is de website van Molenvrienden Land van Cuijk e.o. vernieuwd. De oude website was al meerdere malen gehackt en door verouderde software was deze niet goed meer bij te houden. Er is destijds ook aan alle leden gevraagd hun data op de website na te kijken en daar waar nodig aan te (laten) passen of aan te vullen.
Vanaf het voorjaar draait de website fantastisch en hij wordt door veel mensen uit binnen- en buitenland bezocht. Veel dank zijn we verschuldigd aan Pierre Gielen die de hele opbouw en opzet van de website voor zijn rekening heeft genomen. En met een fantastisch resultaat.

Kijk zelf maar eens op www.molenvrienden.nl en blader eens door de verwijzingen die in het voorblad staan naar “Nieuws” en informatie over “onze” molens en vereniging.

Zie je nog zaken die je wilt wijzigen of heb je actuele foto’s van de molens die je met ons wil delen, geef dat dan door aan onze secretaris:
secretaris@molenvrienden.nl
Alleen met jullie hulp kunnen we onze website actueel en aantrekkelijk houden!

Nico van den Broek
secretaris

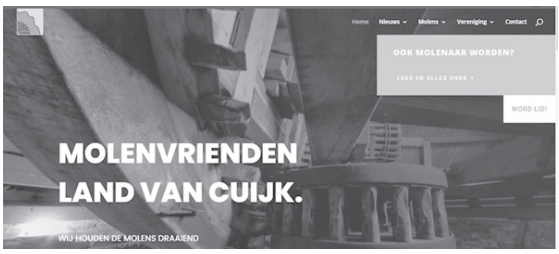

Molenbiotoop Gassel: van heide naar bos

In dit nummer van De Molenvriend willen we de ontwikkeling van de molenbiotoop van de molen Bergzicht in Gassel toelichten, aan de hand van de inventarisatie die Marko Sturm heeft gemaakt in 2004-2005 (Nr. 53) en de recente inventarisatie door De Hollandsche Molen i.s.m. de Molenstichting Noord-Brabant van 2018. Gepubliceerd in 2019, ook op de website van DHM te bekijken. Ook per molen. Bernard Huberts stuurde mij (en anderen) een foto van deze molen, gemaakt in september 1962, bij feestelijke de heropening van de molen na de grote restauratie. Deze foto hangt ook op de molen. Jan van Haren gaf ons mondeling een toelichting op die feestelijke opening. De molen is daar gefotografeerd vanaf het (toenmalige) akkerland aan de noordzijde (met roggeschoven), nu een weiland. Naast en achter de molen is te zien welke begroeiing er toen was en hoe hoog (dus laag) die toren nog was.

In de beschrijving van de situatie in 2004 schreef Marko al kort dat " De (het biotoop van) molen duidelijk slachtoffer is van de verandering van het Brabantse landschap. Oorspronkelijk gelegen aan de rand van een heidegebied ….". Zie ook het naambordje bij de weg.
De foto van 1962 en ons plan om in De Molenvriend een aantal vergelijkingen te maken van de molenbiotopen vroeger en nu, riep bij mij de vraag op hoe het dennenbos en de nu te hoge bosachtige begroeiing, op de plaats waar begin 1900 nog heidevelden waren, tot stand is gekomen. Ik ben daar dus kort ingedoken, en heb Jos, Jan en Peter gevraagd wat zij daarover kunnen vertellen. Ook Bernard Huberts, die als lokaal historicus en molenliefhebber erg veel weet van de historie van Grave en Escharen.
Zij noemden de lokale aanduidingen van het terrein ten oosten van de molen, dat ooit een stuifzand en heideveld was. "De Galgenberg, De Hei, De Heesbergen, De Heesakker". Op Google kom je dan direct bij de website van heemkundige vereniging "EesterHeem". Met een schat aan informatie. De hele historie van het terrein, met historische kaarten en oude foto's van begin 1900. Daarin wordt het beeld bevestigd dat Jos en Jan al schetsen, met veel achtergronden.
Ik heb gebeld met mevr. Tonnie Roefs van 'Esters Heem'. Een heel geanimeerd en informatief gesprek. Ze gaf me toestemming om tenminste 2 foto's van hun website te gebruiken in De Molenvriend, als illustratie van de situatie van toen in dit gebied.

Ze kon ook nog informatie geven over het massaal aanplanten van (grove-) dennen op de kale zandgronden, voor gebruik als stuthout in de Nederlandse mijnen, waarschijnlijk al vanaf medio 1800 en tot ca. 1950. Toen namen stalen stutten de rol van de dennen over.
Voor de eigenaren van die kale zangronden – heidevelden – een interessante mogelijkheid om er mee te verdienen. De dennenbossen rond de molen Bergzicht, zijn ook op die manier ontstaan. Opmerkelijk dat de verwildering van beide terreinen, het vroegere terrein met verspreid hakhout / boerengeriefhout (Jos heeft nog een andere lokaal gebruikte naam) en het bos met de grove-dennen, beide te maken hebben met de opkomst en ondergang van de mijnbouw in Nederland. Toen er steenkool beschikbaar kwam voor het stoken van kachels en fornuizen nam de behoefte aan dit hakhout af. Het gebruik van eikenschors voor de leerlooierijen was al eerder overgenomen door chemisch geproduceerde looistoffen.
De houtopslag werd niet meer op natuurlijke wijze kort (en laag) gehouden. Langzamerhand werd het ook steeds als 'natuurgebied' beschouwd, dat behouden moest blijven, ook voor recreatie. Dus laag houden was er niet meer bij en kostte ook geld.
Na 1950 en zeker nadat de kolenmijnbouw in Limburg e.o. werd beëindigd (ca. 1960), verviel ook de beoogde toepassing van de rechte, dicht op elkaar geplante grove dennen, die eerder na ca. 15 jaar werden geveld en vervangen.
Veel van de huidige, dichte percelen met grove dennen zijn sindsdien blijven staan, en hadden de mogelijkheid om gewoon door te groeien tot meer dan 15 meter. Dat gebeurde ook aan de zuid- en zuidwestzijde van molen Bergzicht.
Pas in 1998-1999 met hulp van vele vrijwilligers (molenaars) kon een rand aan de ZO-zijde gekapt worden, met een bescheiden positief effect op de windvang vanuit die richting (zie biotoopfoto's 2005). Maar de rest groet nog gewoon door!

Aart Mul

Oude foto's van de Bergzicht in Gassel. De foto's tonen restanten van de zogenaamde galgenberg, een oude locatie waar vroeger straffen werden voltrokken. Het zand is later afgegraven. Bron foto's en informatie: vereniging Esters Heem

Foto met haverschoven op de voorgrond, genomen bij de feestelijke heropening van de molen in 1962 (archief familie Van Haren)

De molenbiotoop

De Bergzicht te Gassel

Situatie januari 2005

NW: groep hoge bomen zorgt voor veel turbulentie

Beoordeling biotoop:

A	goed
B	aanvaardbaar
C	matig
D	bedenkelijk
E	slechte

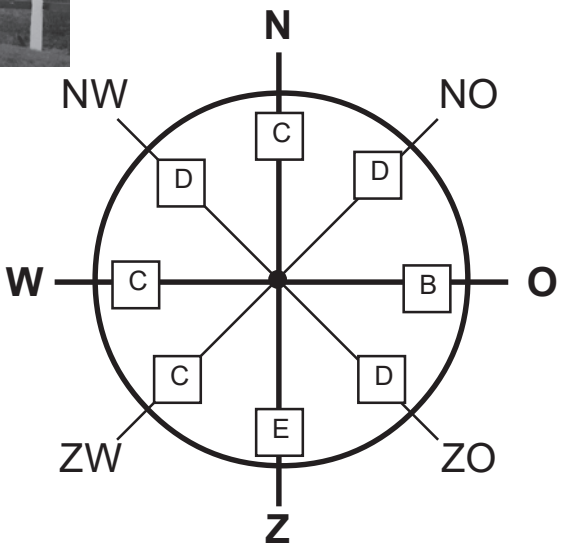

W: hoge bomen uit het bos zijn tot ca. 100 meter weggehaald, maar onderhoud blijft noodzakelijk

O: redelijk vrij zicht op de straat

Z: bomen hoger dan 15 meter direct aan de overkant van de weg die langs de berg loopt

ZO: het “gat” dat met hulp van vele collega-molenaars gekapt is, is nog goed zichtbaar. Er blijft echter veel windbelemmering over.

In deze serie artikelen vergelijkt de redactie een oude biotoopbeoordeling uit de Molenvriend (deze pagina) met een recentere beoordeling uit de biotooprapporten volgens de methode-Laméris (rechter pagina). Bij de methode-Laméris wordt de windhinder uitgedrukt in een sectorscore van 1-5, waarbij een hoger getal meer windhinder aangeeft. Dit is precies andersom als de beoordeling volgens De Hollandsche Molen. Om de resultaten te vergelijken, is de oude beoordeling uit de Molenvriend omgeschreven naar letter A-E (van goed tot slecht), zoals in de legenda geschreven. Omdat de kleurschaal op de rechterpagina in grijstinten misschien slecht leesbaar is, geven de getallen de score van de tweede ring stippen van binnen aan.

Op de oude en nieuwe foto’s is nog steeds goed te zien dat in de meest voorkomende windrichtingen ZW-W er een positieve invloed is van het weghalen van de grootste bomen uit het bos. Maar onderhoud blijft hier noodzakelijk. In zuidelijke richting blijft de situatie dramatisch.

De oude beoordeling uit 2005 kwam uit op bedenkelijk, de nieuwe beoordeling volgens Laméris op

Hoogtemetingen: 2017
Foto's: 2018

Bron: Windmolenbiotoopinventarisatie Noord-Brabant 2019, Molenstichting Noord-Brabant

N

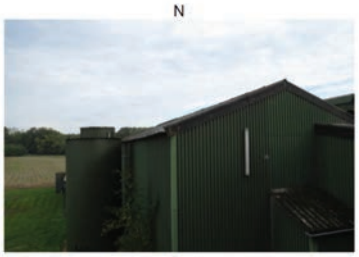

W

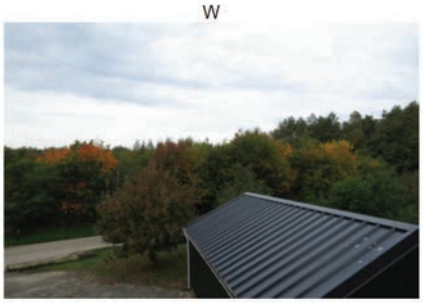

Gestandaardiseerde sectorscores

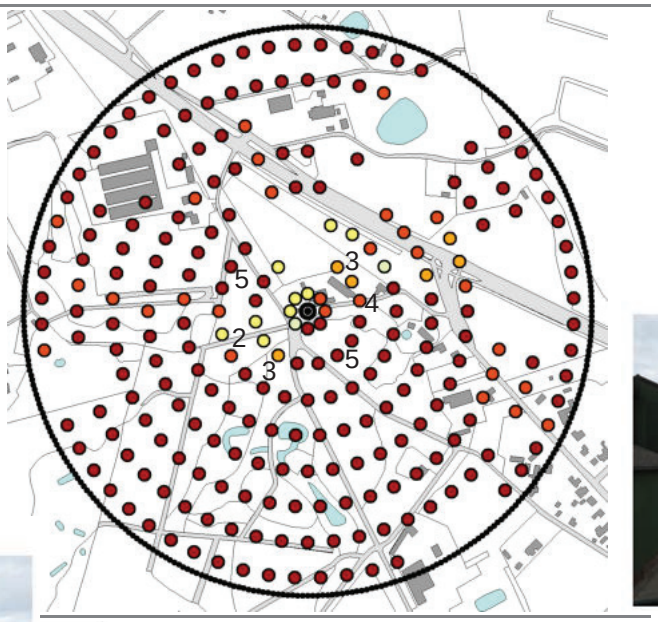

O

ZW

Z

basis van de hoogtemetingen uit 2017 komt uit op zeer slecht tot slecht. Voor een deel kan deze slechtere beoordeling te maken hebben met het in de loop der jaren groeien van het bos. Daarnaast worden bij de automatische hoogtemetingen alle bomen en objecten in een cirkel met een straal van 400 meter meegenomen. Maar bij een optische beoordeling vanaf de molenberg is de situatie op wat grotere afstand slecht in te schatten wanneer er veel windbelemmering dicht bij de molen staat.

De conclusie blijft dus dat de biotoop van de Bergzicht slecht is. Zoals op de vorige pagina's beschreven is de molen slachtoffer van veranderingen in het Brabantse landschap. Regelmatige actie blijft nodig om te zorgen dat de situatie niet nog slechter wordt.

redactie Molenvriend

De molen- of torenvlieg

Massaal voorkomen van de vlieg
Thaumatomyia notata Meigen (Diptera: Chloropidae)
onder de kap van de Martinusmolen

Dit artikel van Dr. Albert Klarenberg, bioloog en ecoloog, is oorspronkelijk geschreven voor en gepubliceerd in De Molenvriend Nr. 46, januari 2002. De molenaars in het Land van Cuijk en de molenbezoekers die zich in de kap wagen, weten dat de tamelijk irritante kleine vliegjes waarover dit artikel gaat, zich nog steeds in groten getale in de kappen van molens verzamelen, aan het eind van de zomer. Niet iedereen weet (nog) van het artikel over deze Th. notata vliegjes. Ook in de Martinus in Beugen waren ze dit najaar weer massaal aanwezig, dus onderwerp van gesprek. Pieter Aarts kwam met het idee om de publicatie van 2002 nog een keer te plaatsen. Albert Klarenberg bleek bereid om de ervaringen van de molenaars van de Martinus te verwerken in een geactualiseerde versie van zijn oorspronkelijke artikel. Vanaf nu noemen we ze dus 'molen- of torenvliegjes'. En gewoon opzuigen met de stofzuiger blijft, ondanks "Oma's raad", toch de beste aanpak om de aantallen te reduceren.

Wij zijn Albert Klarenberg zeer erkentelijk voor zijn nieuwe bijdrage.

Tijdens de rondleiding met de vrijwillig molenaar Marko Sturm op zaterdagmiddag 13 oktober 2001 door de Martinusmolen te Beugen (Gemeente Boxmeer) ontdekten wij onder de kap een zeer grote zwerm 2-3 mm lange opvallend geelbruin gekleurde vliegen. De vloer en de balken onder de kap lagen bezaaid met dode vliegen. De meeste vliegen zaten tegen het hout onder de kap. Ook vlogen er nog heel veel vliegen aan de zonzijde buiten de kap. Volgens Frits Harteman en Hans Heijs, vrijwillig molenaars van de vereniging Molenvrienden Land van Cuijk, verbleven de vliegen al enige weken in de molen. Hetzelfde verschijnsel werd in 2000 ook al waargenomen. Ook collega molenaar uit Kranenburg (D), dhr. Ludwig van der Grinten had de vliegen in massa's in andere molens gezien (o.a. Kalkar). Hans Heijs meent dat veel molenaars de vliegen wel kennen, maar dat niemand weet om welke vliegensoort het feitelijk gaat. Als bioloog met jarenlange ervaring met fruitvliegen (*Drosophila*) in het veld en laboratorium is het natuurlijk spannend om er achter te komen welke vliegen deze en ook andere molens in de nazomer en herfst zo massaal bevolken. Om de soort te kunnen determineren moet je ze vangen. Snel op de fiets terug naar huis om wat buisjes en een mondexhauster (een soort stofzuiger) op te halen. Teruggekeerd in de molen samen met Marko Sturm weer onder de kap en wat vliegen verzameld om ze thuis onder de microscoop nader te bestuderen. Ik had Marko Sturm uitgelegd dat het niet zo eenvoudig zou zijn om zonder geschikte literatuur de vliegensoort te determineren. Ze leken qua afmeting (slechts ca. 3 mm lang) en kleur wel op fruitvliegen, maar onderzoek met de loupe leerde al gauw dat het een andere groep (familie) van vliegen betrof. Nog even gefilosofeerd wat al de vliegen daarboven in de kap van de molen zouden moeten zoeken. Werden ze aangelokt door de bijenwas, die gebruikt wordt om de as te smeren? Dat niet iedere molenaar blij zal wezen met zoveel vliegen in de molen is te begrijpen, maar daarover later.

Thuis, de beschikbare literatuur ingedoken om er achter te komen welke vliegensoort zo massaal boven de molen bevolkt en natuurlijk waarom. Met de Elsevier´s Insectengids en het onovertroffen Duitse boekje over insecten van Jacobs (Gustav Fischer Verlag) kwam ik er al snel achter dat het met hoge waarschijnlijkheid *Thaumatomyia notata* Meigen (Diptera: Chloropidae) betrof. De soort, waarvoor jammer genoeg géén Nederlandse naam bestaat, behoort tot de 80 in Nederland voorkomende soorten halmvliegen (chloropidae). De larven van deze halmvliegen mineren in wortels en stengels van grassen. Het toeval wilde dat een medewerker van het IVN, Theo Verschuur, mij kon mededelen dat

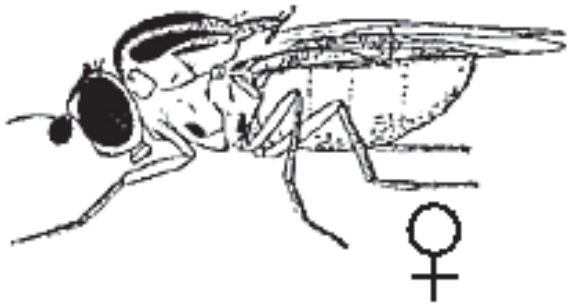

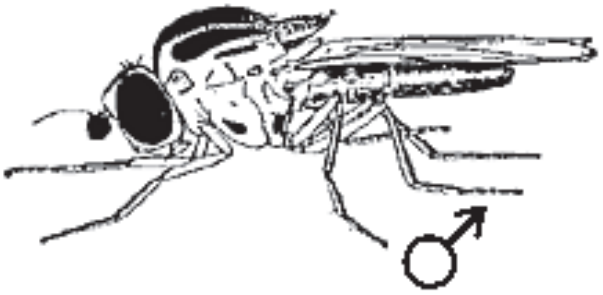

er boven in de kerktoren van Sambeek (Gemeente Boxmeer) ook massaal vliegen voorkomen, zodanig dat je bij het betreden van de zolder van de toren en op de balustrade net als onder de kap van de molen de mond stijf gesloten moet houden. Een paar dagen later klim ik na toestemming te hebben verkregen van de beheerder, samen met Theo Verschuur op de kerktoren van Sambeek. Zowel onder als rondom de torenspits massaal dezelfde vliegensoort als in de molen van Beugen. Hierdoor was het mogelijk om een groep zonnende vliegen op het leien dak van torenspits van nabij vast te leggen, zoals weergegeven op de bovenstaande foto. Samen met Theo Verschuur in de ruimte van het Instituut voor Natuureducatie (IVN) in Boxmeer de vliegen nog een keer uitvoerig onder het binoculair (microscoop) onderzocht op diagnostische familiekenmerken (antennen en vleugelstructuur).

Omdat de informatie waarover ik beschik nogal summier is en de beide insectengidsen alleen vermelden dat van de familie chloropidae de soort *Thaumatomyia notata* af en toe massaal in gebouwen wordt aangetroffen, speurde ik het internet af om meer informatie te bemachtigen. De website van het Zoologisch Instituut van de Russische Academie van Wetenschappen in St. Petersburg, met daarin een door Emilia P. Narchuk in het Engels opgestelde webpagina bevat een uitgebreide tekst over de bewuste vliegensoort. De titel en de inhoud van de webpagina zijn een schot in de roos, want geen andere website blijkt meer gegevens te bevatten. Hieronder volgt een korte samenvatting en een vrije vertaling uit het Engels.
‘’Hoewel de vlieg door haar massale voorkomen al vanaf 1736 in Engeland en elders in Europa bekend was, is ze als soort pas in 1830 door Meigen beschreven. Momenteel bestaan er ruim honderd publicaties over *Thaumatomyia notata*, waarvan de meeste betrekking hebben op haar massale voorkomen in menselijke bewoning. Van het geslacht zijn momenteel 22 soorten bekend, waarvan er twee, *Th. notata* en in *Th. annulata* (Noord-Amerika), een explosief optreden vertonen. *Th. notata* bezit een groot verspreidingsgebied in Eurazië en Noord-Afrika. Ze ontwikkelen 3-4 generaties per jaar en overwinteren als volwassen vlieg. De larven zijn carnivoor en leven vooral van wortelluizen in de wortels van grassen. In de nazomer en herfst komen de vliegen in zwermen bij elkaar op zoek naar geschikte ruimten om te overwinteren. Dit betreft meestal hoge gebouwen die meestal los van de andere bebouwing staan in parken, zoals kerk- en kasteeltorens of een enkele keer een sterrenwacht. Soms waren deze zwermen zo dicht dat ze op rook leken en abusievelijk de brandweer werd gewaarschuwd. Onduidelijk is waarom deze vliegen zo massaal samenkomen, waarom ze hetzelfde gebouw 2-3 achtereenvolgende jaren binnengaan en tenslotte waarom ze niet elk jaar voorkomen, maar periodiek. Op basis van een reeks waarnemingen tussen 1805 en 1997 zou het cyclische voorkomen van *Th. notata* gerelateerd zijn aan de 11-jaarlijkse zonnecyclus. Het massale voorkomen van *Th. notata* neemt toe met de toename van de zonneactiviteit, dat gekenmerkt wordt door een toename van warme en droge zomers. In hoeverre dit gerelateerd is aan het voorkomen van wortelluizen in onze regio is nog onbekend.’’ Andere websites leveren in beperkte mate informatie en bevestigen de gegevens van Emilia P. Narchuk wat betreft het massale voorkomen van *Th. Notata*. Ook meer recent onderzoek biedt geen extra informatie.

De halmvlieg Thaumatomyia notata Meigen op de kerktoren van Sambeek

Met deze informatie is het probleem van de vliegen in de molens vanzelfsprekend nog niet opgelost, maar het is wel duidelijk wat ze er doen, waar ze vandaan komen en om wat voor soort vlieg het gaat. Nu is niet iedere molenaar blij met een zwerm van 100.000 vliegen of een veelvoud hiervan onder de kap van zijn molen. De vliegen zijn onschadelijk omdat ze de molen niet aantasten, maar kunnen wel hinder veroorzaken. Volgens Pieter Aarts van de molen in Beugen kan dit het remmend vermogen van de vang negatief beïnvloeden. Dan is zonder meer actie gewenst om het aantal vliegen te reduceren door ze op te zuigen. Tegen het einde van de winter zijn de meeste vliegen verdwenen of gestorven. Het tegenhouden van de vliegen lijkt schier onmogelijk, omdat er altijd wel een deur of luik is geopend nog afgezien van de vele kieren en gaten die ook als ingang kunnen worden gebruikt. De vliegensoort is nuttig omdat de larven van wortelluizen leven, die schade kunnen toebrengen aan grasland en graangewassen. Bij elkaar genomen is er van de biologie van *Th. notata* nog maar relatief weinig bekend. Omdat de vlieg nog geen Nederlandse naam draagt, zou ik willen voorstellen *Th. notata* molen- of torenvlieg te noemen.

Het Kennis- en Adviescentrum Dierplagen uit Wageningen biedt verschillende opties om de vliegen (grasvliegen) te bestrijden, zoals wering/preventie waarbij het gebruik van bestrijdingsmiddelen als laatste optie wordt gegeven. Volgens de website “Oma weet raad” kunnen fruitvliegjes in de keuken worden gelokt met azijn. Om na te gaan of dit ook werkt voor *Th. notata* heeft molenaar Pieter Aarts afgelopen november 2020 een emmer water met verdund azijn en wat afwasmiddel in de molen van Beugen geplaatst. Er werden hiermee slechts enkele vliegen gevangen. Het bijelkaar vegen van dode vliegen en opzuigen van de levende vliegen met een industriële stofzuiger blijkt wel te werken, maar is niet altijd afdoende. De meeste vliegen verstoppen zich tussen en achter de houten beplating van de kap. De ontwikkeling van pheromoonvallen (met lokstoffen) kan in de toekomst mogelijk een effectieve oplossing bieden om de vliegen te vangen.

Naast *Th. Notata* worden er in molens soms andere insecten als overwinteraars in grote aantallen aangetroffen zoals clustervliegen (*Pollenia rudis*), lieveheersbeestjes, wantsen en gaasvliegen. Clustervliegen (grote bruine of zwarte vliegen) zitten in de herfst vaak in grote aantallen voor de vensters en kunnen deze soms helemaal bedekken en vormen daarmee veel hinder.

Albert Klarenberg

Literatuurreferenties

Chinery, M. (1975). Elseviers Insektengids voor West-Europa. Elsevier – Amsterdam/Brussel.
Jacobs, W. (1988). Biologie und Ökologie der Insekten. Gustav Fischer Verlag. Stuttgart. New York.
Kotbra, M. (2010). Massenauftreten der Gemeinen Rasenhalmfliege *Thaumatomyia notata* (Diptera, Chloropidae) an Gebäuden – ein zunehmendes Problem in unserer Zeit? Denisia 30: 451-456.
Narchuk, E.P. (2000). Outbreaks of carnivorous fly *Thaumatomyia notata* Meigen (Diptera: Chloropidae) and their periodicity. Zoological Institute, Russian Academy of Sciences, Universitetskaya nab., 1, St. Petersburg, 199034, Russia.
Website: www.zin.ru/publications/sessions/annrep/2000/16.html
Website Kennis- en Adviescentrum Dierplagen (2020). www.kad.nl/kennisbank/dierplagen/vliegen/grasvlieg/
Website Oma Weet Raad (2020). www.omaweetraad.nl/diversen/fruitvliegjes

Leven en werken op de korenmolen

Als we nu op een molen een kijkje nemen, kunnen we ons haast niet meer voorstellen, hoe het leven in en werken met een windmolen in het verleden heeft plaatsgevonden. Wij kunnen ons wel voorstellen dat er hard gewerkt moest worden en dat de verdiensten niet hoog waren. Molenaars hadden naast de maalderij vaak nog een bijverdienste. Zo werden er vaak nog kleine dieren gehouden, zoals kippen en varkens. Het voordeel was dat er altijd wel voer voor de dieren was op de molen. De molenaar en zijn gezin konden zelf gebruik maken van de eieren en het vlees. Deze werden ook te koop aangeboden. Ook had men vaak een groentetuin of een boomgaard bij de molen. Menige klant, die moest wachten op zijn maalgoed, vertrok met een kistje met groenten of eieren naar huis.
Hoe moet het leven op een molen in de vorige eeuw eruit hebben gezien? U moet zich voorstellen dat in het midden van de vorige eeuw in Nederland circa negenduizend windmolens gestaan hebben. Het waren molens, die verschillende functies en bouwtypes hadden. In waterrijke gebieden waren het poldermolens, die de polders droogmaalden en het water op peil hielden. De industriemolens hadden verschillende functies zoals oliemolens, pelmolens, verfmolens, houtzaagmolens en specerijmolens. Ook de papiermolens mogen we zeker niet vergeten. Deze vervaardigden al eeuwen tevoren het handgeschepte papier.

Molenaar Piet Moerland op de molen St. Antonius te Halsteren

In het oostelijke deel van Nederland, maar zeker in het oosten van Brabant, trof je voornamelijk korenmolens aan voor het vermalen van veevoer en consumptiegranen. In dit gebied zijn de molens ook veel langer in gebruik gebleven dan in andere delen van ons land. Dit had ermee te maken dat Oost-Brabant minder welvarend was dan het westen van ons land en dat hier de agrarische sector met veel kleine gemengde bedrijven, groter was dan in het westen. Daarom hebben de molenaars hier ook langer beroepsmatig gewerkt om op windkracht, soms met mechanische hulp, de boeren te voorzien van diervoeders en op kleinere schaal nog bakkers en particulieren van meel voor brood en bakwaren.

WIND- GRAAN- en SCHORSMOLEN:
„'t HAGELKRUIS."
De Ondergetekende heeft de eer het geachte Publiek te berichten, dat bij hem steeds is te bekomen: Puik best, fijn gemalen
Maismeel en Rijstemeel,
alsook:
TARWE- en BOEKWEITEMEEL met Zemelen,
alles tot zeer lage prijzen.
Hij beveelt zich beleefd in ieders gunst, terwijl men op een nette en prompte bediening kan rekenen.
CUYK, Dec. 1881. VINC. VAN RIET.

Krantenadvertentie voor windmolen 't Hagelkruis te Cuijk, 1881

De meeste molenaars werkten als loonmaalders. Loonmaalderijen kwamen in Oost-Brabant veelvuldig voor. Ongeveer 10 % van de molens was geheel ingericht als maalderij voor menselijke consumptie. In het midden en oosten van Brabant waren er toen ook een groot aantal leerlooierijen. Daar waren ook molens ingericht om gedroogd eikenschors te vermalen. Eikenschors was een onmisbaar product voor de looierijen. In Cuijk waren twee grote leerlooierijen. De firma's Manders en Regouin waren grote afnemers van gemalen eikenschors. Zo vond je schorsmolens o.a. in Beers, Cuijk en Oeffelt.

Zoals uit bovenstaande blijkt, was er dus een diversiteit aan werk op de windmolens. Ik wil hier graag de werkzaamheden van de "Mulder", zoals een korenmolenaar vaak in de volksmond genoemd werd, beschrijven.

Voordat rond 1875 de eerste machines in de vorm van stoommachines als krachtbronnen en later de verbrandingsmotoren hun intrede deden, was de mulder afhankelijk van de wind. U kunt zich wel voorstellen dat dit problemen gaf in periodes van windstilte, zoals deze vaak in het najaar voorkwamen. Zonder dat de mulders daarvoor een scholing kregen en het beroep vaak overging van vader op zoon, had hij toch een goede kennis nodig van het weer. Omdat de molenaar van het weer afhankelijk was, moest hij toch redelijk kunnen inschatten hoe de vooruitzichten waren om zijn werk te kunnen uitvoeren. Niet elke dag was er voldoende wind om te kunnen malen. Gemiddeld heb je maar 100 winddagen per jaar, waarvan dan nog maar de helft met voldoende wind, om op volle kracht de wieken te laten rond zoeven. De mulder had in de dagen, dat de boeren hun vee op stal hadden staan, dan ook veel werk. Voor hem was het dan een uitdaging om elke dag iedere windkracht zo uit te buiten, dat er geproduceerd kon worden. Dit betekende dan beginnen in de vroege morgen, 's middags doordraaien en voor het middageten elkaar aflossen en tot 's avonds laat doordraaien. Soms wel tot diep in de nacht als het bijvoorbeeld het een lange tijd windstil was geweest. Als het lang niet gewaaid had en het begon op zondag te waaien, moest er gewerkt worden. De pastoor kwam dan wel eens bezwaar maken maar de mulder zat met zijn molen vol graan van de boeren, die al dagen geen meel voor hun dieren hadden gehad. Bovendien was het zo dat iedere klant dacht dat zijn graan het eerst gemalen zou worden. Hier komt het gezegde "wie het eerst komt, wie het eerst maalt" vandaan. Aan dit gezegde had de molenaar niet veel. Het ging hem om tevreden klanten.

Daarom kwam er rond 1930 een ware opkomst van motormaalderijen. Op windstille dagen kon de motor als krachtbron ingezet worden en was de molenaar niet meer afhankelijk van de wind. Dit kostte de molenaar wel geld want immers, alleen de wind was gratis. Bij het naar de molen gaan had de molenaar zich al een voorstelling gemaakt hoeveel zeilen hij zou voorleggen. Dit was ook afhankelijk van wat er te malen was, hoe de weersvoorspellingen er uitzagen en wat de windkracht op dat moment was. Bij het voorleggen van de zeilen heeft de molenaar de keuze uit wel 10 verschillende zeiloppervlaktes (zeilvoeringen). Dit kan variëren van 4 volle zeilen tot helemaal geen zeil bij een harde wind. Bij een zwakke wind kon hij gerust 4 volle zeilen voorleggen. Een regel is dat de korenmolen molen ongeveer een goede snelheid heeft bij het passeren van 1 wiek per seconde. De molenaar praat dan over een snelheid van 60 enden. Gaat de molen te hard dan kan je al snel brokken maken en is het risico voor schade te groot. Bij buiig weer moet de molenaar rekening houden met windstoten, die de molen dan al snel harder deden draaien. Het gangwerk in de molen bevat allemaal houten overbrengingen en een molenaar wilde niet zijn kammen en staven verspelen door dit natuurgeweld.

Voor het opzeilen moest de molenaar eerst de molen op de wind kruien. Dan begon hij met het smeren van de lagers van de assen met ongezouten varkensreuzel. De staven van de rondsels en kammen van het raderwerk werden gesmeerd met een mengsel van was, grafiet en terpentijn. De molenaar kon altijd wel bij de koster terecht voor waskaarsen.
Ondertussen hadden de knechten, die werkzaam waren bij de molenaar, de zakken met graan al op de steenzolder klaargezet en in de kaar (de voorraadbak boven de stenen) gestort. Was er niet voldoende wind, dan moesten alle zakken (vaak wel 70 kg per zak) met de hand naar boven getrokken worden. Was er voldoende wind dan trok de molenaar de vang (rem) los en konden door middel van het luiwerk de zakken omhoog gehesen worden. Met een krijtje werden de gewichten op de zakken geschreven, die op de steenzolder eerst gewogen werden. Dit om vergissingen te voorkomen. Bij het afwegen werd er een pond per zak afgetrokken voor verlies van vocht door het warm worden tijdens het malen en voor verliezen door stuifmeel. Naast het werk van de zakken ophalen en het laten zakken naar beneden, moest de molenaar ,die voornamelijk op de maalzolder aan de maalbak stond, met zijn handen de fijnheid van het meel controleren. Met zijn rechterhand hield hij het 'ligttouw' vast en met zijn linkerhand controleerde hij de fijnheid en temperatuur van het meel dat tussen de molenstenen uit kwam en via de meelpijp in de maalbak stroomde. 'De ligt' is een hefboomstelsel van balken, waarmee de afstand tussen de molenstenen en daarbij ook de druk op de onderste steen, geregeld kan worden. Bij een onregelmatige wind moest de ligt vaak meerdere malen per minuut bijgesteld worden, om het meel op gelijke fijnheid te houden. De molenaar kon tijdens het malen horen aan het tikken van het schoentje van de schuddebak, onder de kaar tegen het draaiende staakijzer, hoe snel de stenen ronddraaiden. Zo had de molenaar zeer veel om handen bij onstuimige of onregelmatige wind. Hij moest daarnaast de lucht en de windrichting ook constant in de gaten

Korenmolen Jan van Cuijk te St. Agatha, 29 april 1953, I de Kramer

houden. Hij moet kunnen beoordelen hoe snel de buien te verwachten zijn. Ook of er hagel of sneeuw in deze buien zal zitten. Hij kan er dan voor zorgen dat, nog voor de bui de molen nadert, de zeilen ingenomen worden en dat deze na de bui weer snel voor de wieken gespannen kunnen worden. Want het werk moet weer doorgaan. Dit kan zich zo meer malen per dag herhalen. Vaak stonden de klanten te wachten bij de molen, want bij slecht weer hadden de boeren de meeste tijd om naar de molen te komen en daar met andere wachtende klanten het laatste dorpsnieuws uit te wisselen.
In de wintermaanden is het een koude bedoeling op de molen. De molendeuren staan immers altijd open en bij het transporteren van de zakken naar boven en naar beneden, de vloerluiken ook nog eens. De molen is dan ook net een schoorsteen. Veel molenaars hebben hier dan ook een bronchitis aan over gehouden. Al was het nog zo koud, op de molen was geen verwarming. Tegen de kou dienden slechts klompen aan de voeten, een dikke jas en een wollen das maar…. bij druk werk ging de jas al snel uit en werden de klompen verruild voor pantoffels of schoenen Want bij een stevige bries moet de molenaar goed uit de voeten kunnen. Bij een gunstige regelmatige wind zag de molenaar kans om een recordhoeveelheid te vermalen. De hoeveelheden kon dan wel rond de zeven tot tien ton liggen per dag. Maar van deze dagen had je er niet veel per jaar. Had je zo'n goeie dag dan moest de molenaar ook voortdurend trappen lopen. Op een goede maaldag waren het wel 150 zakken, die in de kaar geschud moesten worden en eenzelfde hoeveelheid, die van de maalbak afkwam en weer naar beneden getransporteerd moest worden. Dit betekende voor de molenaar ook 150 keer naar boven en naar beneden via de trap. Op zo'n dag had hij al gauw vier- tot vijfduizend traptreden belopen.
Gelukkig had een molenaar ook meestal een knecht, want in zijn eentje was dit bijna niet te doen. Zeker als de molenaar een dagje ouder werd. Bij kleinere molenaarsbedrijfjes moesten soms ook de vrouw of kinderen van de molenaar ingezet worden om te helpen met allerlei karweitjes op de molen.

Gezellig was het op de molen als tegen vier uur de 'mulderin' de boterhammen en de koffie in een grote koffiepot met hengsel, naar de molen bracht. Nergens smaakte de boterhammen zo goed als wanneer de molenaar en zijn knecht of zoon, die vaak ook werkzaam was binnen het bedrijf, deze konden opeten, zittend op een meelzak en even uitblazend van het inspannend werk. Voor de jonge molenaarszoon was het vaak een romantisch moment wanneer er een boerendochter op de molen kwam en ze moest wachten op het malen van de gebrachte zak graan. Dan werd er niet alleen over het weer gesproken. Voor de boerendochter een goede partij, want naast de pastoor, de burgemeester en de brouwer behoorde de molenaar tot de notabelen van het dorp. Het kwam dus dan ook veelvuldig voor dat deze mulderzoon en een boerendochter een relatie met elkaar kregen.
Wat waren nu de verdiensten? Op basis van maalloon van 40 cent de 100 kg kwam er op een drukke dag destijds 28 gulden bruto binnen (dit is nog geen €14,00). Veel boeren betaalden het maalloon contant. Bleef de boer onder in de molen bij zijn paard dan werd er een kinderklompje aan een touw naar beneden gelaten en hier kon de boer het geld in stoppen. Ook waren er boeren die maar één keer per kwartaal of per half jaar afrekenden.

In de wintermaanden moest men op de molen goed opletten dat de zeilen droog opgerold werden, wanneer er kans was op vorst. Natte zeilen aan de molenwieken konden makkelijk bevriezen. De molenaar moest dan met een ketel warm water naar boven klimmen om de zeilen te ontdooien. Lukte dit niet dan restte er niets anders dan die nacht op de molen te waken. Met de zeilen voor de wieken was er geen sprake van om naar bed te gaan. Mocht dit je ooit eens overkomen zijn, dan was je de volgende keer wel wat voorzichtiger. Bij zeer zwakke wind was de capaciteit soms nog geen 50 kg per uur en werd er 's nachts wel eens door gemalen. Dit had ondanks de kou op de molen ook wel voordelen. Vooral als de wind uit het oosten kwam in de wintermaanden. Dan had je bij een heldere sterrenhemel vaak heel regelmatige winden en de molen draaide dan als een uurwerk. Zo konden de deuren dan dicht en kon er een topcapaciteit worden gehaald. Vaak was er wel een probleem en dat was de verlichting. Toen er nog geen elektrisch licht was op de molen moest de molenaar het met lantaarnlicht doen. Toen het mechaniseren van de korenmolens op gang kwam d.m.v. motoren kwam het nachtmalen bijna niet meer voor. Dit was voor de molenaar een flinke vooruitgang.

Een flink karwei was altijd het scherpen ('billen') van de molenstenen. Afhankelijk van de gemalen hoeveelheid moest dat toch ongeveer 1 maal per maand per koppel stenen gebeuren. Het begon met het laten slijpen van de bilhamers bij de plaatselijke dorpssmid. Dan moest de steenkuip worden opengelegd en het staakijzer omhoog gehesen worden. Vervolgens moest de steen met de steenkraan ge-

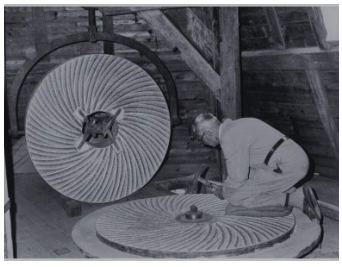

Het 'billen' van een molensteen

tild worden en gekeerd. Dit was een zware klus. De ene keer werd de loper (boven-steen) gescherpt en de andere keer de ligger (onder-steen). Maar zelden beide stenen tegelijk. Deze werkzaamheden vonden meestal plaats in de nachtelijke uren. De molenaar was hier toch enkele uren mee bezig. Dit werk vereiste wel veel vakmanschap van de molenaar. Een leek bracht hier niets van terecht. De stenen moesten zo gescherpt worden dat er alle soorten graan op vermalen konden worden. Bij molens met meerdere koppels maalstenen moesten deze werkzaamheden dus ook meerdere keren per maand gebeuren. Het scherpen lijkt allemaal vrij eenvoudig, maar een steen moet goed vlak en in balans zijn als deze weer op zijn plaats gelegd wordt. Een steen die niet goed 'streek' gaf ook minder productie.

Vanaf het late voorjaar tot de nieuwe oogst had de molenaar het vaak minder druk. Het vee liep dan buiten en had geen meel meer nodig. Ook de kippen hoefden niet veel graan. Varkens waren er in die periode niet veel. De molenaar had nu tijd voor onderhoud aan zijn molen en het malen voor zijn eigen bescheiden handel. In deze tijd werden de molenzeilen hersteld. De touwen werden gerepareerd, zeilen werden schoongeboend en opnieuw geverfd. De molen werd voorzien van een laagje verf of witkalk. Veel molenaars deden deze werkzaamheden zelf. Voor het specialistische werk werd al vaak een beroep gedaan op de molenmaker. Alle spieen en wiggen moesten worden gecontroleerd en indien noodzakelijk worden aangeslagen. Dit is overigens wel een precisiewerk. De kammen van het raderwerk moeten wel goed op 'steek' blijven staan en ze moeten zonder te veel ruimte in elkaar grijpen. Een molenaar zegt altijd: "Als de molen draait, moet ik mijn horloge kunnen horen tikken. Zo geruisloos moeten de houten tandwielen in elkaar grijpen."

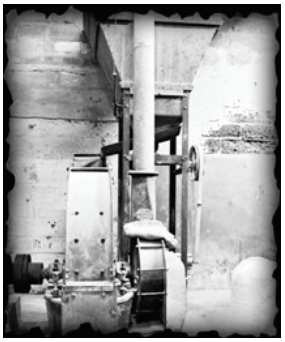

Elektrisch aangedreven hamermolen in een windmolen

Na de Tweede Wereldoorlog gingen de boeren steeds vaker mengvoerders op hun bedrijf gebruiken. Een samenstelling van diverse graansoorten in combinatie met mineralen, vitaminen, oliën en melasse. Vaak bleek dat de dieren hier beter op presteerden. De molenaar moest nu ook met de tijd mee en gaan investeren. Hamermolens deden hun intreden in de molen. Steeds meer molens kwamen stil te staan. Molenaars konden de concurrentie van de opkomende coöperaties niet meer aan. Snel draaiende krachtige elektromotoren dreven nu de hamermolen en mengketels aan. Toch konden vele molenaars het nog enkele jaren uitzingen. Voor velen werden de wijzigingen in samenstelling van de veevoeders, de nieuwe technieken, de hoge loonkosten voor het personeel en het wegvallen van de klassieke loonmaalderij, toch funest. Vele molens werden stilgezet en werden in het gunstigste geval monumenten met een roemrijk verleden.

Vandaag de dag zijn er nog maar een kleine 40-tal molenaarsbedrijven die op een ambachtelijke wijze nog met de molen hun boterham verdienen. Gelukkig heeft het "Gilde van Vrijwillige Molenaars" een opleiding voor vrijwillige molenaars opgezet. Door vrijwillige molenaars worden nu de meeste molens draaiende gehouden. Zonder deze vrijwilligers zouden de molens stil staan en al snel in verval raken. Een oud ambacht en een nieuwe hobby. Sinds 2017 ook door UNESCO erkend als een immaterieel cultureel erfgoed.

Stefan Willems

Bovenstaande artikel is een van de hoofdstukken van het boek "Geleefd van de wind". De geschiedenis van korenmolen Jan van Cuijk geschreven door Stefan Willems en Paul Kater dat in 2021 gepubliceerd zal worden.

Oude graansoorten en nieuw brood

De belangstelling voor oude graansoorten neemt toe, er wordt op steeds meer plekken in ons land geëxperimenteerd met het telen en verwerken van deze soorten, zo ook bij ons in de regio. Op zondag 11 oktober hebben we op de Bovenste Plasmolen een partij (oer)graan bestaande uit eenkoorn en rode emmertarwe gemalen, afkomstig van het 'Waldboeren' project van de Ploegdriever, een agrarische landschapsbeheervereniging in de gemeente Berg en Dal.

Eenkoorn (*Triticum monococcum*)
Eenkoorn is een van de vroegst gecultiveerde soorten maar wordt tegenwoordig nog zelden geteeld. De soort wordt gezien als voorloper van emmertarwe, spelt en gewone tarwe. De kafjes zijn net als bij de spelt vergroeid met de korrel. De vrucht is een graanvrucht. Eenkoren werd al 7600 v.Chr. in Mesopotamië verbouwd. In Jordanië zijn in vuurresten sporen van eenkoren gevonden die 14.400 jaar oud zijn. Resten van eenkoren zijn bij de gletsjer-mummie Ötzi gevonden.

Rode emmertarwe (*Triticum dicoccum*)
Emmer, ook wel tweekoren genoemd, is een tarwesoort en wordt ook wel oerspelt genoemd. Van oorsprong is emmer net als eenkoorn een wilde plant uit het Midden-Oosten. Emmer werd al vanaf 7.000 v. Chr geteeld in o.a. Egypte. Duizenden jaren lang is het een belangrijk voedselgewas geweest. In Europa werd het vanaf de Middeleeuwen steeds meer verdrongen door spelt en gewone tarwe. Er bestaan verschillende kleurvarianten, naar gelang de kleur van de kafjes: rode, witte en zwarte emmertarwe.

Pellen
Om het harde vlies en naalden te verwijderen moet het graan gepeld worden, hiervoor hebben we in eerste instantie 50 kg eenkoorn voor proef aangeboden bij Jan van Riet te Oploo. Jan heeft in Oploo een pelmachine staan, waar hij spelt op pelt, voor de 'graancirkel'. Dit is een samenwerkingsverband tussen boer, molenaar, bakker en brouwer. Niet zeker was of met deze machine ook eenkoorn gepeld kon worden. Mogelijk lukt het met het plaatsen van andere zeven en het aanpassen van de instellingen. Ondanks alle aanpassingen lukt het niet om de proefpartij naar tevredenheid te pellen. Door de lange naalden die vast aan het kaf zitten, loopt de machine regelmatig vast en moet deze er met de hand doorheen gewerkt worden. Na deze poging zijn we uitgeweken naar de pellerij van Jan Steverink in Silvolde. Vanaf Silvolde is de partij graan per vrachtauto na de Plasmolen gebracht. Omdat de vrachtauto niet bij de molen kan komen, wordt de partij graan, van iets meer dan een ton, op afspraak afgeleverd bij de garage van Theo van den Berg. Vandaar hebben we de partij, met het pick-up busje van Theo, naar de Bovenste Plasmolen gebracht. Het graan dat na de oogst in big-bags zat is door de pellerij in hanteerbare papieren zakken van 25 kg afgeleverd. De te malen partij bestond uit 775 kg eenkoorn en 260 kg emmer.

Malen en meelkwaliteit
Op zondag 11-10-2020 hebben molenaars Karel Siebers, Peter Pouwels en Theo van den Berg in totaal 150 kg eenkoorn en 100 kg rode emmertarwe op de Bovenste Plasmolen gemalen waarbij de zachte korrel van de eenkoorn mooi 'wollig' meel opleverde en de hardere korrel rode emmertarwe een wat mindere kwaliteit 'zandig' meel opleverde, dit laatste is (waarschijnlijk) te danken aan het lage vochtpercentage van de emmertarwe. Van beide partijen graan heeft Karel een monster meegenomen om hiervan achteraf alsnog het vochtpercentage van te bepalen. Dit wordt gedaan door de hoeveelheid te wegen en daarna 4 uur in een oven op 105 graden te plaatsen om vervolgens weer het gewicht te meten, uit het verschil kan dan het vochtpercentage bepaald worden.
Om het graan goed te kunnen bewaren moet het vochtpercentage niet groter zijn dan 12 %, echter om goed te kunnen malen is een wat hoger vochtpercentage tot

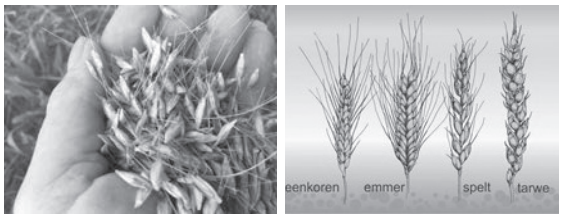

Foto links: eenkoorn met kaf en naalden

15 % wenselijk. De eenkoorn zat op een vochtpercentage van 13 % en de rode emmertarwe op 11,8 %.

Eerste 'Waldboerenbrood'

Om de bakeigenschappen van de gemaalde oergranen te achterhalen zijn verschillende proefbaksels gemaakt door o.a. Ineke Berenschot en Sander Ram. Sander, huisbakker van woonwerkgemeenschap Babylon in Berg en Dal, heeft brood gebakken van meel van rode emmer. Het glutenarme brood rijst wat minder hoog, maar smaakt uitstekend. Het brood is te koop in de VOKO (winkel) van Babylon. Door Ineke Berenschot is brood van de eenkoorn gebakken, dit (h)eerlijk brood is o.a. verkocht door de Knollentuin in Nijmegen. Ineke Berenschot is medeauteur van het fraaie boek 'Oude granen nieuw brood' dat onlangs is uitgebracht.

Behalve de partij eenkoorn en emmer is er op een perceel ook boekweit ingezaaid en geoogst. Deze boekweit wordt binnenkort door collega watermolenaar Jan Janssen op de Kasteelmolen van Baarlo gemalen. Het werken met oude graansoorten betekent voor mij als molenaar het pionieren en heruitvinden van oude ambachtelijke processen. Je kunt niets navragen en moet de kennis zelf opdoen en ervaren. Werken met oude granen geeft niet alleen een mooi en smakelijk product, maar ook een landschap met meer biodiversiteit. De natuur vaart wel bij dit project; daar waar vorig jaar nog een monocultuur van mais stond, foerageren nu patrijzen op het voormalige korenveld, die zich hier nu al wonderbaarlijk goed thuis voelen.

Meer informatie:
janvanarkel.nl/oude-granen-nieuw-brood
www.ploegdriever.nl/waldboeren

Peter Pouwels

Jubileumcontactdag GVM Gelderland

Om het 50-jarige jubileum van de opleiding tot molenaar (1970–2020) te vieren, heeft de afdeling Gelderland van het Gilde van Vrijwillige Molenaars op zaterdag 26 september een contactdag georganiseerd op Erve Kots te Lievelde. Deze ruime locatie was gekozen om de corona-regels te kunnen toepassen en bij aankomst trof ik dan ook een "corona-proof" opstelling (1½ meter tussenruimte) aan in de prachtige, grote Saksische boerderij waarin de zaal zich bevond.

Nadat iedereen voorzien was van koffie en een stuk krentenwegge opende voorzitter Petro van Doorne om 10 uur de bijeenkomst met een kort welkomstwoord. Daarna werden de geslaagde molenaars en de 25 en 40-jarige jubilarissen in het zonnetje gezet. Zij ontvingen allemaal hun sabelijzer-insignes. Helaas had een aantal geslaagden en jubilarissen (door corona?) afgezegd.
Vervolgens doken we het verleden in en presenteerde Petro van Doorne de geschiedenis van de opleiding tot vrijwillig molenaar. Een interessant verhaal waarin vooral de stukjes film uit de oude doos tot hilariteit maar zeker ook tot verduidelijking leidden. Duidelijk

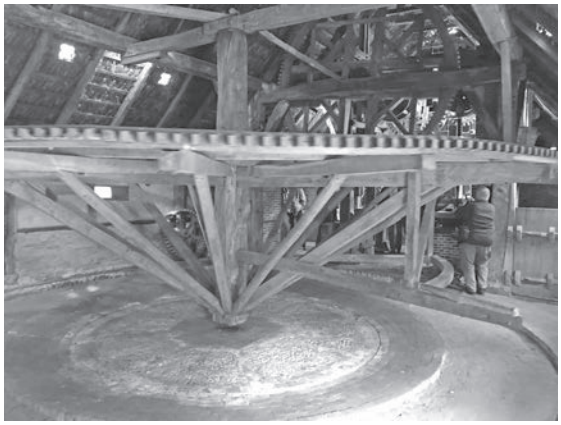

Aandrijfwiel van de rosoliemolen in Lievelde

Bij de slagbank van de oliemolen

werd in elk geval dat de opleiding langzaam steeds verbeterd werd. Naast praktische vaardigheden kwam er ook aandacht voor theorie. Dit leidde uiteindelijk tot de lesmethode van nu met het minimaal vereiste aantal van 150 praktijkuren en de klappers met de theorielessen, de theorieavonden en het proefexamen en het examen onder toezicht van een examencommissie.

Hierna volgde een korte pauze waarna we begonnen aan een uitstekende lunch. Na de lunch maakte Piet Kempenaar zijn entree. In vol ornaat, zoals dat heet, met pet, boerenkiel en klompen. Piet is molenaar van verf- en krijtmolen De Kat op de Zaanse Schans. Hij vertelde ons eerst wat corona betekend heeft voor zijn molen. In de lock-down naar nul bezoekers (normaal 200.000 per jaar) en daarna keerden de bezoekers maar heel mondjesmaat terug. Hopen op betere tijden dus. Daarna nam hij ons mee in een verhaal over het maken van zeilen, touwen, kleuren, olieverf en schilderijen. Rembrandt werd erbij gehaald en uiteindelijk werd het een les kleurenleer, natuur-/scheikunde en schilderkunst. Wat een gedreven molenaar bleek Piet te zijn. Helaas moest hij na (ruim) een uur stoppen.

Vervolgens was het de beurt aan meteoroloog David Henneveld. (Hij verzorgt o.m. op vrijdagen voor het

Buitenaanzicht van de rosmolen

Gilde de weersvoorspelling op de site.) Zijn lezing ging over de regionale verschillen in het weer in Nederland, met speciale aandacht voor het weer in de Achterhoek waar we ons op dat moment bevonden. Daarnaast ook nog aandacht voor onweer.
David gaf een helder verhaal ten beste over de invloed van regionale landschappen op het weer en op de wind. Zo blijkt b.v. de Veluwe van invloed op het weer in de Achterhoek en heeft (de verontreiniging van) het industriegebied van de Randstad invloed op de temperatuur en de neerslag. En blijken er onweerslijnen te zijn, stroken in ons land waar veel vaker onweer voorkomt dan op andere plaatsen. En dat allemaal in zo'n klein landje als Nederland. Zeer interessante kost voor molenaars.

Na afloop van de lezing van David werden we door Ben Weenink, de eigenaar van Erve Kots, uitgenodigd het museum te bezoeken en we mochten vooral de ros-oliemolen niet vergeten. Deze bleek inderdaad zeer de moeite waard. Hij bevond zich in een van de prachtige schuren van Erve Kots (zie foto's). Het paard was echter afwezig zodat we de molen niet in werking konden zien. Maar de uitleg van de molenaar vergoedde veel. Helaas was de tijd te kort om de andere bezienswaardigheden goed te bekijken.
Onder het genot van een drankje en lekkere hapjes werd er nog even gezellig nagekaart en hiermee kwam het jubileum ten einde. Een geslaagde dag waarvoor ik de sprekers en de organisatie van harte wil bedanken. Tot volgend jaar, hopelijk zonder coronamaatregelen.

Piet Verbiesen

Nieuws Molenstichting Noord-Brabant

Het bestuur van de Molenstichting Nood-Brabant heeft zich ook in 2020 weer ingezet voor het behoud van de ongeveer 130 historische (wind- en water-) molens in Noord-Brabant. Het bestuur doet dit o.a. door op bestuurlijk niveau de maatschappelijke en culturele waarde van onze molens onder de aandacht te brengen. Ook door initiatieven te nemen voor projecten die daaraan bijdragen en door activiteiten om de financiering en uitvoering daarvan, samen met andere partijen, te realiseren. De Adviesraad, bestaande uit vrijwillige molenaars, ondersteunt het bestuur daarbij, maar functioneert ook als netwerk voor de uitwisseling van informatie op 'werkniveau', over de gehele provincie Noord Brabant. (www.molenstichtingnoordbrant.nl)

Het centrale thema voor 2020 was 'Molenbiotopen', zowel voor watergedreven molens als voor windmolens. Ín 2019 kon het (pilot-)project 'Watermolenlandschappen in het Groene Woud' (Dommelvallei) van start gaan. Direct daarna werd begonnen met de voorbereiding van een omvangrijker vervolgproject, gericht op het bestrijden van de steeds urgentere problematiek van lokale wateroverlast en regionale schade door droogte.
In nauwe samenwerking met vele betrokken partijen werd een projectplan geschreven, waarin herstel van de veelal verdwenen watermolenlandschappen in Noord-Brabant wordt nagestreefd. In oktober werd aan dit project 'Watermolenlandschappen voor klimaatadaptatie', in het kader van de rijkssubsidieregeling "Erfgoed-deal 2020-2" een subsidie van € 610.000 toegekend, met een zeer positieve waardering. Daarmee kan nu de uitvoering samen met vele partijen beginnen. Totale budget ruim € 2.5 miljoen. Meer daarover op:
https://molenstichtingnoord-brabant.nl/wp-content/uploads/2020/06/3a-Projectplan-Erfgoeddeal_Watermolenlandschappen-2020-pagina.pdf

De molen van Vinkel

In 2017 en 2018 heeft een projectgroep met daarin de Molenstichting Noord-Brabant, De Hollandsche Molen en het bureau-Laméris-Huis, hard gewerkt om de inventarisatie van windmolenbiotopen in Noord Brabant uit te voeren en te rapporteren. In februari 2020 is dit rapport gepubliceerd, ook als interactieve website.
Zie: http://www.molenbiotoop.nl/noord-brabant. De bedoeling van het bestuur was om dit rapport, samen met lokale molenaars, persoonlijk aan te bieden aan de verantwoordelijke bestuurders van de 52 gemeenten met molens. Helaas was ook hier COVID-19 spelbreker. Het is helaas niet mogelijk gebleken. Wel zijn de gemeentebesturen enkele keren d.m.v. brieven geïnformeerd. De tijd dringt i.v.m. de Omgevingswet. Het plan is nog steeds om dit in 2021 wel te gaan doen, zodra het veilig mogelijk is.

Gelukkig kon, met enige beperkingen en improvisatie, wel de landelijke Molencontactdag en ontmoetingsavond worden gehouden, in de nieuw gebouwde molen van Vinkel en in een restaurant daar dicht bij. Helaas konden daar, door corona, nu niet meer dan 50 molenaars aan deelnemen.
Maar voor wie er niet kon zijn, zie:

Voorzitter Fons Naterop dankt André van Vleuten voor zijn 4,5 jaar als secretaris

https://molenstichtingnoord-brabant.nl/2020/09/25/molenontmoetingsavond-en-afscheid-van-bestuursleden/

webmaster Peet Wessels

Voorzitter Fons Naterop bedankte André van Vleuten voor 4,5 jaar werk als secretaris, Bastiaan Snoek als aftredend bestuurslid en Sven Verbeek (Adviesraad) voor zijn werk als webmaster.
Hij presenteerde Mark van Schadewijk (Boekel) als de nieuwe secretaris en Peet Wessels als de nieuwe webmaster van de Molenstichting Noord-Brabant. Ook werd afscheid genomen van Mariepauline Hollman als lid en actief secretaris van de Adviesraad.

Leo Endendijk en Jorinde Vroeijenstijn van DHM presenteerden het project 'Windmolenbiotopen Noord-Brabant'. Zie https://molenstichtingnoord-brabant.nl/wp-content/uploads/2020/12/20200924_Presentatie-Molenbiotoopinventarisatie-Noord-Brabant.pdf.

Riet Meijer (Molenstichting-Adviesraad) presenteerde het ingediende project 'Watermolenlandschappen voor klimaatadaptatie'. Jan van der Lee (Vinkelse molen) presenteerde het enorme project van de nieuwbouw van de Vinkelse molen. Een indrukwekkende prestatie van vele vrijwilligers.

In de vier reguliere vergaderingen van de Adviesraad werd ook gesproken over plaatselijke ontwikkelingen en bedreigingen voor molens. Lange-termijn onderhoud, hun biotoop en hun historisch molenerf. Dit dreigt bij de Sint Antonius-molen in Halsteren, verloren te gaan. De huidige eigenaar van het terrein wil overgaan tot scheiding van molen en molenerf om plaats te maken voor zorgwoningen. Uiteraard is daartegen bezwaar aangetekend. Helaas staat is deze ontwikkeling niet uniek. Zie de ontwikkelingen bij Linden-Katwijk.

Aart Mul
Lid Adviesraad namen Land van Cuijk e.o.

molenstichting
Noord-Brabant

Molenpoëzie

De molenaar die slaaft en wroet
Staat in gevaar van lijf en goed.
Hij is bij dag en nacht steeds wakker
En hoort geklaag van boer en bakker,
Als er geen water is en het niet waait,
Dan staat zijn hoofd gehéél verdraaid.
Eerst als de Heer den wind laat waaien,
En sloot en beek weer water geeft,
Dan kan hij op zijn molen malen,
Het graan dat God tot voedsel geeft.
Om 't een ieder naar zijn zin te maken
En door elkeen te zijn bemind
Dat zijn d' onmogelijkste zaken
Die men hier in de wereld vindt.

Uit: "De Twentsche Watermolens" (Almelo, 1922) door Mr. G.J. ter Kuile

Molens in de regio

Molen Nooitgedacht, Afferden

Na een rustig verlopend 4e kwartaal hebben we begin december de kerstversiering aan de straatzijde van de molen aangebracht. De laatste jaarwisseling met het oude gevlucht en de fokwieken?

Appie en Harry

"Martinus" molen, Beugen

In de Molenvriend Nr. 109 stond dat wij het bovenwiel en de bovenschijfloop in de was gezet hadden. Afgelopen periode hebben wij ook het spoorwiel en de twee steenrondsels in de was gezet. Na het kammenwassen hebben wij alle restjes was bij elkaar gezocht, gesmolten en gezuiverd. Daarna in boterbakjes gegoten om zo handzame blokken te krijgen.

Ook hebben wij controle gehad van de firma Goossens die de bliksemafleider doorgemeten heeft. Ondanks dat wij nog niet zo lang geleden nieuwe aardpennen gekregen hadden, was de gemeten waarde niet goed.

Omsmelten van bijenwas op de "Martinus"

Dus is er weer een ploeg geweest en die hebben deze keer met pneumatische apparatuur opnieuw aardpennen geslagen. Deze keer veel dieper dan de vorige keer. Na afloop is alles doorgemeten en goed bevonden. Afwachten wat er volgend jaar uit de metingen komt.

Afgelopen voorjaar is op het terrein van de buurman Martens, begonnen met het snoeien van een aantal bomen aan de zuidzijde van de molen. Na ongeveer 10 meter gesnoeid te hebben is hij gestopt. Om de molenbiotoop naar het zuiden nog beter te maken is het onze wens om alle bomen die daar in de groenstrook staan te rooien of in te korten. Ook hebben wij veel last van een aantal eiken die in een rijtje staan van het zuidwesten tot het westen.
De laatste handelingen die wij dit jaar uitgevoerd hebben aan de molen is het plaatsen van de kerstster op de wiek. De molen staat dus stil tot 6 januari 2021. De einstand van de teller op de bovenas is blijven staan op 80.050 omwentelingen.
Via deze weg willen de molenaars van de Martinus jullie fijne dagen wensen en alles wat wenselijk is voor het nieuwe jaar.

Harm, Marko en Pieter

Bergmolen "Jan van Cuijk"- St. Agatha

2020 hebben we (alweer bijna) achter ons. Terugkijkend op afgelopen jaar kunnen we melden dat het wel een heel bijzonder jaar is geweest. Want begin maart gingen we opeens in een lock-down door het coronavirus dat op deze aardbol ineens om ons heen greep. De molen moest noodgedwongen ook dicht voor de bezoekers. Geen molendagen afgelopen jaar. Wel hebben we de winkel nog open kunnen houden. Handen desinfecteren, mondkapjes en een 1,5 meter regeling met max. 4 bezoekers werd opeens heel normaal. Door de corona is de toeloop naar de molenwinkel wel groter geworden afgelopen jaar. Verder is de molenwinkel uitgebreid met een nieuwe verkoopkast. Door uitbreiding van het assortiment kwamen we ruimte te kort in de winkel. We konden een mooie kast krijgen die precies paste in de inrichting van de winkel.

Molenwinkel in de Jan van Cuijk en tekening van de molen met pakhuis

In 2020 is er een begin gemaakt met het schilderen van de molen. De werkzaamheden zijn na genoeg gereed. In het voorjaar zullen deze afgemaakt worden. De molen staat er weer netjes bij. In de vorige Molenvriend is gemeld dat er bij de buren een grote berk van 15 meter hoog gerooid is. Nu kan gemeld worden dat er nog 3 bomen bij de buren van dezelfde omvang verdwenen zijn in de tuin. Hierdoor is de windvang op het noordoosten en noorden aanzienlijk verbeterd. Ondertussen zijn er aan de molenzeilen nieuwe hoektouwen gezet en moet er nog een nieuwe kikkerlijn aan één zeil gemaakt worden. Dan kunnen de zeilen uit 2007 nog een ronde mee voor ze vervangen moeten worden.

Afgelopen jaar is de molen op 49 zaterdagen geopend geweest, dit zijn ruim 200 uur geweest. Daarnaast zijn we nog regelmatig op andere dagen op de molen actief geweest. De wieken van de molen zijn op deze draaidagen ruim 200.000 keer rond geweest volgens de teller. Dit is toch gemiddeld een 4000 keer op een zaterdag.
Voor 2021 hebben we ook allerlei plannen die we aan het uitwerken zijn. Welke dat zijn daar komen we zeker nog op terug. Maar gemeld kan worden dat het lang verwachte boek over de molen Jan van Cuijk er gaat komen. Tijdens het zoeken in archieven kwam ik nog een schets tegen die in 1942 gemaakt was hoe het pakhuis eruit zou komen te zien, dat destijds gebouwd is tegen de molen nadat de molenbelt voor de helft was afgegraven. Deze willen we jullie niet onthouden.

Aangeboden ter overname
Wij bieden aan 2 houten horeca tafels, afmeting van 80x80 cm en 6 rieten stoelen.
Kosten: 2 pakken koffie

Stefan Willems

Achtkante bergmolen "Bergzicht", Gassel

In Gassel draaien we nog elke week en dat is al heel wat in deze coronatijd. Als het niet waait op donderdag, hebben we telkens wat tijd om de rieten bedekking weer een beetje bij te werken.
Binnenkort zetten we de kerstster "in de top". Dan kunnen we niet draaien en beginnen we aan onze jaarlijkse onderhoudsronde zoals b.v. het wassen van de kammen. Op deze manier verwachten we soepel het nieuwe jaar in te rollen, zonder vuurwerk maar ook zonder molenbranden.

Daarna hopen op een snelle start van de coronavaccinatie in het nieuwe jaar zodat we weer volop kunnen

malen, bezoekers ontvangen, op excursie gaan en elkaar ontmoeten.
Fijne Kerstdagen iedereen en een heel goed nieuw (molen-)jaar.

Jos, Jan, Piet

Ronde stenen bergmolen "De Reus", Gennep

Door alle beperkingen hebben we afgelopen jaar bijna niet gedraaid en als we konden draaien dan was het zonder bezoek i.v.m. de Covid-19 maatregelen. De partij graan die we op de molen hadden liggen is al die tijd onaangeroerd blijven liggen totdat een paar ongenode gasten op bezoek kwamen, deze hebben flink huisgehouden zodat wij genoodzaakt waren maatregelen te treffen. Met een paar nieuw gekochte vallen en een pot pindakaas zijn we aan de slag gegaan. Ondertussen hadden we de zakken graan in een paar afgesloten kliko's gedaan zodat onze 'vrienden' hier niets meer van konden nemen. Binnen een week hadden we de eerste rat te pakken, een tweede volgde een paar weken later, we waren gelukkig verlost van de overlast, althans dat dachten wij. Eind oktober bleek dat de gehele voorraad graan bedorven was, in een zak was zelfs broei ontstaan. Voor de rest zat alles vol met graankalanders (een kever, red.), we hebben al het graan met een aanhanger afgevoerd naar het stort, nu maar hopen dat de vorst invalt zodat we ook van de in de molen nog aanwezige graankalanders af zijn.

Peter Pouwels

Zeskante Bergmolen, "Mariamolen", Haps

Geen informatie ontvangen.

Achtkante bergmolen "Gerarda" te Heijen

De Gerarda heeft weer wekelijks gedraaid en we ontvangen beperkt en voorzichtig bezoek. Soms zes op een zaterdagmiddag, soms maar één. Soms in pak, soms in joggingbroek. De Heijense carnavalsvereniging heeft een corona-proof filmpje opgenomen bij de molen. Te zien op Gennep tv.

Harry Kaak en Frans Rademakers

Stenen grondzeiler "Joannusmolen", Heumen

Zie foto's en de bijdrage van de molenaars en mio's in de tekst bij de molen "Zeldenrust", Overasselt.

Achtkante stellingmolen te Linden-Katwijk

In het zomernummer van de Molenvriend had we de wens uitgesproken om in het najaar wat meer te kunnen draaien. Maar helaas, we hebben nu nog minder gedraaid dan in de zomer. Met de molenbiotoop gaat

Bij de Gerardamolen in Heijen worden opnames voor een carnavalsfilmpje gemaakt.

het niet goed. Met de wind uit het NW kunnen we binnenkort niet meer draaien. Op een tiental meters achter de molen wordt een distributiehal gebouwd voor transportbedrijf Nabuurs van meer dan vijftien meter hoog en voor de molen komt een parkeerterrein voor (particuliere?) auto's. Het nieuwe jaar 2021 ziet er niet zo rooskleurig uit voor de molen, maar wij zullen onze best blijven doen om de molen zoveel mogelijk te laten draaien. Ik heb de wethouder van de gemeente Cuijk aangeschreven en gevraagd hoe ze deze aanvraag voor een bouwvergunning hebben kunnen goedkeuren. De brief is pas anderhalve week de deur uit, dus we hebben nog geen antwoord. Zie ook De Gelderlander, Editie Maasland, maandag 7 december, p. 1.

Peter Simons en Rob Snel

Stenen bergmolen "De Korenbloem", Mill

Dit najaar is er zeer weinig gedraaid door o.a. de coronabeperkingen. Op een van de weinige momenten dat we aan het draaien waren liep de luiwerktafel aan tegen de beveiligingsomkasting. Dit gebeurde omdat de koningsspil slingerde. Het tapijzer met vierkante staart zit te los in de koningsspil. We hebben een borgpen wat vaster kunnen draaien maar er zit toch nog speling in de tap. De eerst volgende keer dat we weer op de molen zijn gaan we proberen alle speling weg te werken.

Peter Simons en Ramon Ligthart

Molenaars en molenaars-in-opleiding bij de Joannusmolen in Heumen

Standerdmolen "Maasmolen", Nederasselt

Deze keer heel weinig te melden. In verband met de coronabeperkingen hebben we besloten niet te draaien.
De molen blijft voorlopig dicht. Wel de molen regelmatig geïnspecteerd en de molen en het terrein er omheen schoon gehouden. De nog resterende werkzaamheden van Coppes zijn voor begin volgend jaar gepland.

Rob Snel, Piet Verbiesen

Bergmolen "De Vooruitgang", Oeffelt

Op molen "de Vooruitgang" in Oeffelt zijn in opleiding: Aart Mul (Boxmeer) en Pieter de Haan (Cuijk).

Foto's van de nieuwe distributiehal die pal naast de molen van Linden-Katwijk gebouwd wordt. Op de foto's rechtsonder is de balie/stelling zichtbaar, zodat goed te herkennen is hoe dicht de hal bij de molen komt te staan. De hal wordt uiteindelijk 16 m hoog, ongeveer net zo hoog als de askop.

Pieter is geslaagd voor het toelatingsexamen van de afdeling Noord Brabant. Aart en Pieter zullen een examen doen in het voorjaar van 2021. We doen nog de nodige oefeningen om beiden op oorlogssterkte te houden.

Sonja is met het tweede net bezig. Door de corona en de beperkende maatregelen kunnen we weinig doen op de molen. De molen is gesloten i.v.m. de coronabeperkingen. Ook mag de molen niet draaien om veiligheidsredenen door de afkeur van de gelaste roeden. Daarom heeft de molen geen vaste openingstijden. Bezichtiging op afspraak is mogelijk voor max 4 personen. Werkzaamheden op de molen door de molenaars alleen zijn wel mogelijk. Wel is er nog een wekelijkse inspectie op veiligheidspunten en mogelijk vandalisme.

Opleiding en examentraining van kandidaten loopt door, maar dit doen we wel op 1 op 1 basis (coronaproof). De gemeente gaat de roeden vervangen. Mogelijk komen de historische fokwieken terug naar Oeffelt. De vervanging van het gevlucht wordt gecombineerd met noodzakelijk groot onderhoud van de molen.
Het subsidieplan hiervoor is opgesteld door Erfgoedadvies Groen en ingediend door de gemeente op 1 sept. De termijn voor de beoordeling en eventuele toekenning betekent voor de molenaars afwachten. Zo gauw er bevestigde positieve berichten zijn kunnen we verder.
Wij verwachten dat uitvoering gebeurt in 2021.
John Houben, Theo van Bergen, Sonja Middelink

Standerdmolen "De Korenbloem", Oploo

De schilder is begonnen! Op dit moment ziet de molen er niet uit. Een aantal planken van het kleedhout zijn gedeeltelijk verwijderd. Het lijkt wel een kind dat aan de tandenwissel bezig is. Wegens de weersomstandigheden is het werk stilgelegd tot voorjaar 2021. In de tussentijd is er dan ruimte om enkele belangrijke reparaties te doen, zoals het gedeeltelijk uitstukken van een van de achterste hoekstijlen en enkele belangrijke gedeelten bij de kruihaspel onder aan de staart.

Met het rapport "Molenbiotoop" in de hand gaat onze Molenstichting zich inzetten om de drie heel grote eiken op het oosten te laten kappen. De gemeente is eigenaar van deze bomen, dus als ze het rapport enigszins serieus nemen komt er actie. De bomen staan tenslotte dieprood op het biotoopkaartje.

Op ons verzoek krijgen de molens een jaarlijkse inspectiebeurt van de molenbouw Beijk, een soort van A.P.K. Onlangs heeft De Korenbloem haar beurt gehad. Alle wiggen zijn weer gecontroleerd en aangeslagen. Alle kammen en staven zijn gecontroleerd en vastgezet. De wielen zijn weer uitgespoord. Een beschadiging in de vloer is gerepareerd. We hopen dat door deze jaarlijkse cyclus de molen in goede conditie blijft en het preventief werkt tegen grote reparaties.

Voor de graanschuur is een nieuwe locatie gevonden. Januari a.s. wordt er verhuisd. Het spelt van oogst 2020 heeft een goede kwaliteit, zo blijkt uit de analyse. Onze speltmout, die met een dure omschrijving enzymactief, diastatisch en amylase wordt genoemd, voldoet goed. Aldus een kritisch klantenpanel.
De molen is door corona nog steeds gesloten voor het publiek, het meelloket functioneert prima. Sabine kan vanwege de beperkingen niet komen, dus ik mag alleen kruien.

Sabine, Theo, Jan

De watermolen, Oploo

Dezelfde A.P.K.-keuring door Beijk heeft ook op de watermolen plaatsgevonden. Ook hier zijn de wiggen en wielen weer nagezien en afgesteld. Verschillende kammen zijn weer goed bevestigd en van het boventaatslager van de koningsas (zeg ik dit goed?) is de speling opgeheven.

De molenbeek is geveegd en de aannemer had veel hinder van uitgroei van de knotwilgen langs de beek. Dit gedeelte van de molenbiotoop is door de molenstichting bij de gemeente aangekaart.
Op een van de kaplijsten is de bonte knaagkever geconstateerd en bestreden.

De gebruiker van het zgn. huisdeel, het Schuttersgilde St. Matthias, heeft ambitieuze plannen een interne verbouwing uit te voeren om deze ruimte efficiënter te kunnen gebruiken. Dit met inachtname van het historisch karakter van de molen. R.C.E. zal vóóraf hier toestemming voor moeten geven. Ook wil men het parkeerterrein aanpakken door twee bomen te verwijderen en zgn. grasstenen te leggen i.p.v. het huidige grind.
Laten we hopen op veel regen, goed voor de molen, goed voor het grondwaterpeil.

Blijf gezond, Sabine, Theo, Jan

Standerdmolen "Zeldenrust" Overasselt

Dankzij de MIO's draait molen Zeldenrust met grote regelmaat. Op woensdag en vrijdag wordt er les gegeven zowel 's ochtends als 's middags en op zondag is de molen open voor publiek voor zo ver de coronamaatregelen dit toelaten.

Wanneer de wind uit een gunstige hoek waait wordt ook met de Joannusmolen gedraaid. De aanstichter hiertoe is Theo Jetten, een nazaat van de molenaarsfamilie welke op de Joannusmolen heeft gedraaid. Theo wil graag samen met Wim, de molenaar op de Joannusmolen, met deze molen gaan draaien.
Op zaterdag 12 december zijn we met ons allen gaan klussen op de Joannusmolen, Heumen. Zo'n dag is geschikt om elkaar te leren kennen en de molen heeft er ook baat bij. Het was erg gezellig, de snert ging erin als erwtensoep en er werd ook nog hard gewerkt. Aan het einde van de dag waren alle kammen gewassen, taatspotjes van nieuwe olie voorzien, de zeilen van alg ontdaan, kruipalen vrijgemaakt en gecontroleerd en uiteraard alle zolders geveegd.
Vanaf eerste advent is de ster weer in de molen. Hierop leuke reacties ontvangen van mensen uit de omgeving. Gelukkig is de ster zo gemaakt dat hij makkelijk in en uit het gevlucht te halen is. Hierdoor kunnen we toch blijven draaien.
Wij, MIO's en molenaars van Zeldenrust wensen iedereen een goed en vooral gezond 2021 toe en uiteraard veel wind.

MIO's en molenaars Zeldenrust Overasselt

Watermolen "De Bovenste Plasmolen", Plasmolen

Ondanks alle beperkingen heeft De Bovenste Plasmolen in oktober nog een weekeind kunnen draaien en zelfs kunnen malen! Elf oktober, een zondag met prachtig weer en opnieuw met de hartelijke gastvrijheid van Erik en Maarten van der Biezen-Van Verschuer en hun echtgenotes en kinderen. Alles 'corona-proof.' Natuurlijk. Zij hebben de weekenden in september en oktober hard gewerkt om het grote terrein (= tuin) bij de woning en de watermolen verder op te schonen. Heel veel wild gegroeid hout geruimd.

Op 9 oktober hebben Theo van den Berg en ondergetekende ca. 1000 kg gedorste 'oude granen', (eenkoorn en emmer) naar de molen gebracht. Op 10 oktober hebben we gezamenlijk het maalkoppel gelicht en grondig gereinigd om daarmee op zondag 11 oktober 'food grade' te kunnen malen.
Zie meer daarover in een apart artikel, elders in dit nummer.

Peter Pouwels, ook namens Theo en Karel

In september vermeldden we dat het waterschap Limburg heeft toegezegd om eind september te beginnen aan het herstel van de waterlopen, vooral van de opgeleide beek. Nu kunnen we melden dat dit werk inderdaad is gestart. Een omvangrijk karwei!

In opdracht van het waterschap Limburg heeft het projectbureau ViForis uit Roermond een plan geschreven voor het herstel van de opgeleide beek bij de Bovenste Plasmolen. De firma Vissers Ploegmakers uit Erp heeft de klus uitgevoerd. In oktober is men begonnen met het maaien van het talud en het verwijderen van de diverse omgevallen bomen. Vanaf begin november is men twee weken bezig geweest met de herstelwerkzaamheden aan de opgeleide beek. Er is over de gehele lengte van 400 meter een 2 mm dik kunststof scherm verticaal in het talud geplaatst,

Malen van oude granen op de Bovenste Plasmolen: eerst werd de steen schoongemaakt, daarna kon de kaar gevuld worden.

Bij het herstel van de opgeleide beek van de Bovenste Plasmolen wordt een PVC-folie aangebracht.

in de beekbedding is een kunststof folie van 0,5 mm dikte aangebracht dat weer afgewerkt is met een laag klei, in totaal is ruim 300 m^3 klei verwerkt. De werkzaamheden zijn uitgevoerd met een minigraver, een kleine graafmachine, een 1m^3-dumpertje, een tractor met kar, een dieplader en een vrachtauto voor aanvoer van de klei. Omdat de vrachtauto met klei onmogelijk bij de beek kon komen is alles vanaf het bospad met graafmachine en dumpertje op locatie aangebracht, hiervoor moest het gehele traject langs de beek voorzien worden van rijplaten om te voorkomen dat de minigraver het nieuw aangelegde talud beschadigde of erin vast kwam te zitten. Nadat alle graafwerkzaamheden waren gedaan heeft men de beek weer van water voorzien, helaas was de dijk halverwege de beek te laag gemaakt waardoor het water dat bij de molen had moeten komen hier spontaan overliep. De firma heeft beloofd terug te zullen komen om de dijk alsnog op de juiste hoogte te brengen.

Peter Pouwels

Stellingmolen 'Luctor et Emergo", Rijkevoort

Van doeboerderij An 't Hoag hebben we bij elkaar enkele tonnen veldbonen, tarwe/gerst mengsel en maïs gekregen om te breken. Zij gebruiken dit dan weer als veevoeder voor hun koeien, kippen en varkens. We zijn begonnen met de veldbonen, en binnen een mum van tijd veranderde de maalzolder in een feeëriek uitziend sneeuwlandschap, wat een stofbende! Hierop maar de maalbak nog iets stofdichter gemaakt. Het breken van deze bonen is heel makkelijk en kan al bij weinig wind.

De gemeente is een onderzoekje aan het doen hoe er het beste een wc in de molen gemaakt kan worden. Al ligt de molen midden in het dorp, een aansluiting op het riool is toch een uitdaging. Enerzijds omdat op het kortste traject van riolering naar de molen wat hoogspanningskabels liggen die naar het naastgelegen trafohuisje gaan. Anderzijds omdat een andere optie betekent dat we meer moeten graven en het hele terras wat rondom de molen ligt overhoop moeten zetten. Daar zijn de buren uiteraard geen voorstander van (en wij ook niet). Wordt vervolgd.

Door corona is Sinterklaas ook gedwongen om thuis

Graafmachine aan het werk bij de opgeleide beek van de Bovenste Plasmolen.

Stoffige boel in Rijkevoort: bonen geven meer stof dan de meeste granen?

te werken, daarom was dit jaar onder in de molen een kantoorruimte gemaakt voor de Sint. Kinderen konden hier hun schoen zetten en deze werd dan gevuld met lekkers weer thuisgebracht. De Sint had het erg druk want er zijn zo'n 110 schoenen gezet en een paar klompen van de mulder. Helaas was de Sint net weg op het moment dat de kinderen op bezoek kwamen. Daarvan een paar foto's.

Mari, Petro en Paul

Stenen bergmolen "De Heimolen", St. Hubert

Regelmatig gedraaid, zonder publiek. De ramen zijn weer verlicht en de ster hangt weer in het gevlucht. Begin januari gaan we weer draaien.

Walter Cornelissen

Bergmolen "Rust na Arbeid", Ven-Zelderheide

Vanuit Ven-Zelderheide is er op dit moment ook weinig te melden. Gelukkig ook geen problemen. De kerstster schittert vanaf 6 december weer hoog boven het dorp, tot 6 januari. De buren houden een oogje in het zeil. We zijn natuurlijker benieuwd of er nu in de zomer van 2021 wel een groot dorpsfeest bij de molen mogelijk zal zijn. Hopen en afwachten. Ik wens iedereen een goed 2021.

Ludger Pauls

Standerdmolen "De Hamse Molen" te Wanroij

Weinig te melden dit keer. Het nieuwe koppel stenen is in de maak. Tijd van plaatsing is nog niet bekend. We hebben de kerstster ook weer geplaatst.

De mulders, Jan, Jos en Martijn

Sinterklaas vulde kinderschoenen op de molen in Rijkevoort (links). Zo te zien hadden de molenaarskinderen het daarom prima naar hun zin (rechts).

Molenbezoek in de regio

Ronde stenen bergmolen "Nooitgedacht" te Afferden
Openingstijden: vrijdagmiddag 13:00 tot 16:00 uur
Molenaar(s): Harrie Beijk; Harry Kaak, Appie Koenders
Telefoonnummer(s): resp. 0485-531910 en 0478-636629

Ronde stenen bergmolen "Martinus" te Beugen
Openingstijden: woensdag van 9:30 tot 12:30 uur
zaterdag 's ochtends of 's middags
Molenaar(s): Harm van Es, Pieter Aarts en Marko Sturm
Telefoonnummer(s): resp. 0485-578613 en 0485-573616

Ronde stenen bergmolen "Jan van Cuijk" te Cuijk
Openingstijden: zaterdag 9:30 tot 13:00 uur
Molenaar(s): Stefan Willems
Telefoonnummer(s): 06-537 81 949

Achtkante bergmolen "Bergzicht" te Gassel
Openingstijden: donderdag van 10:00 tot 15:00 uur
Molenaar(s): Jos van der Heyden, Piet Verbiesen en Jan Kamphuis
Telefoonnummer(s): resp. 06-194 99 455, 06- 330 30 971 en 06-308 47 331

Ronde stenen bergmolen "De Reus" te Gennep
Openingstijden: woensdagmiddag van 13:00 tot 16:00 uur
Molenaar(s): Harry Kaak, Jan Coopmans Jan Schim en Coby Weerts
Telefoonnummer(s): resp. 0485-516619; 0485-511760 en 0485-515017

Zeskante bergmolen "Mariamolen" te Haps
Openingstijden: alleen op afspraak
Molenaar(s): Don Werts; Robbert en Sytske Verkerk
Telefoonnummer(s): 06-150 28 510

Achtkante bergmolen "Gerarda" te Heijen
Openingstijden: zaterdagmiddag van 13:00 tot 16:00 uur
Molenaar(s): Harry Kaak en Frans Rademakers
Telefoonnummer(s): 0485-516619

Ronde stenen grondzeiler "Joannusmolen" te Heumen
Openingstijden: alleen op afspraak
Molenaar(s): Wim Thönissen
E-mail: info@joannusmolen.nl

Achtkante stellingmolen te Linden / Katwijk
Openingstijden: donderdagmiddag van 13:30 tot 17:00 uur (alleen even weken)
Molenaar(s): Peter Simons en Rob Snel
Telefoonnummer(s): resp. 0485-313673 en 024-3582526

Ronde stenen bergmolen "De Korenbloem" te Mill
Openingstijden: dinsdag- en zaterdagmiddag van 13:00 tot 17:00 uur en/of op afspraak
vrijdag van 19:00 tot 21:00 meelverkoop
Molenaar(s): Ramon Ligthart
Telefoonnummer(s): 06-549 38 743

Standerdmolen "Maasmolen" te Nederasselt
Openingstijden: zaterdagmiddag van 12:00 tot 17:00 uur
Molenaar(s): Frans Heessen en Rob Snel
Telefoonnummer(s): resp. 024-6961217 en 024-3582526

Ronde stenen bergmolen "De Vooruitgang" te Oeffelt
Openingstijden: zaterdagmorgen van 9:00 tot 12:00 uur (of op afspraak)
Molenaar(s): John Houben; Sonja Middelink en Theo van Bergen
Telefoonnummer(s): 0485-320994

Standerdmolen "De Korenbloem" te Oploo
Watermolen te Oploo
Openingstijden: zaterdagmorgen van 09:00 tot 12:00 uur
Molenaar(s): Jan van Riet en Sabine Hillebrecht
Telefoonnummer(s): 0485-383551

Standerdmolen "Zeldenrust" te Overasselt
Openingstijden: zondagmiddag van 13:00 tot 16:00 uur
Molenaar(s): Stijn Arts; Nico en Wilma van den Broek
Telefoonnummer(s): resp. 06-538 39 213; 06-133 61 153

"De Bovenste Plasmolen" te Plasmolen
Openingstijden: iedere tweede zondag van de maand van 11:00 tot 16:00 uur (van mei tot en met oktober)
Molenaar(s): Karel Siebers en Peter Pouwels
Machinist: Theo van de Berg
Telefoonnummer(s): resp. 024-6963357 en 024-3974266

Ronde stenen stellingmolen "Luctor et Emergo" te Rijkevoort
Openingstijden: zaterdagmiddag van 13:00 tot 17:00 uur
Molenaar(s): Mari Goossens, Paul Verheijen en Petro Boon
Telefoonnummer(s): 0485-573815

Ronde stenen bergmolen "De Heimolen" te Sint-Hubert
Openingstijden: zaterdagmiddag van 13:00 tot 16:30 uur
Molenaar(s): Walter Cornelissen
Telefoonnummer(s): 06-255 25 737

Ronde stenen bergmolen "Rust na Arbeid" te Ven-Zelderheide
Openingstijden: zaterdagmiddag van 13:00 tot 17:00 uur
Molenaar(s): Ludger Pauls
Telefoonnummer(s): 0485-515789

Standerdmolen "De Hamse Molen" te Wanroij
Openingstijden: zaterdag van 13:00 tot 16:30 uur
Molenaar(s): Jan Selten, Jos Verberk en Martijn v.d. Hulsbeek
Telefoonnummer(s): resp. 0485-452587, 0485-578243 en 06-411 56 032

N.B. De openingstijden zijn slechts een indicatie. In sommige gevallen is/zijn de molenaar(s) niet of op een ander tijdstip aanwezig. Wilt u zeker zijn van een bezoek aan de molen, dan adviseren wij u telefonisch contact op te nemen met de desbetreffende molenaar(s).

www.boladviseurs.nl

bol

- Accountancy
- Fiscaal
- Juridisch
- Corporate Finance
- Internationaal
- HRM

BEIJK

molenmakers
boutrestaurateurs

Beijk Molenbouw BV
Rimpelt 15a, 5851 EK AFFERDEN
tel. 0485-531910, fax 0485-532305
www.beijk.biz

MOLENSTEENMAKERIJ

HANS TITULAER

voorheen
HEINRICH VAN HEES

Alle soorten molenstenen, scherpdienst, afstellen,
maaltechnisch advies.
Onderhoud aan oliestenen en pelstenen.
Restauratie van stenen en maalstoelen.
Kweernen, wrijfstenen, demo-steentjes.
Kneus- en scherphamers.

www.molenstenen.nl

Werkplaats: Eendenpoelseweg 6a, 6581 AB Malden, Nederland
Tel.: 0031 (0)24 696 36 54 / 0031 (0)6 53 66 76 86
E-mail: molensteenmakerij@planet.nl

Powered by HAVENS Since 1845

Voor ieder dier het juiste voer!
www.havens.nl

Meer informatie?
Tel.: (0478) 638 238
info@havens.nl